

Foaia

pentru

Minte, Anima si Literatura.

N°. 33

Mercuri 22. Augustu

1862.

Omagiu de bucuria

la re'ntorcerea Inaltiatei nóstre Imperatese

ELISABETA,

mam'a popóreloru din Austri'a, restaurata in sanetate. Anulu Domnului 1862.

Cá filiulu, candu amórea ilu lega s'insu de mama,
Ce 'n peptu doiosu nutresce funtani de mangaieri,
Si 'n casu de departarei, ce animai destrama,
O stringe 'n bracie 'n visuri de nópte, di si seri;
Doresce o óra lulce se i dica: a sositu:
Si salta 'n bucuria, se afla fericitu:

Asia popóru lu salta, legatu cu simtiu de amóre,
Si alipitu s'arunca in braciulu inaltiatu,
Candu M a m 'a Austriei se 'ntórna cá o flóre.
Elisabeta Augusta triumfa: ca a scapatu
De palid'a cerbice a morbului intinsu
S'adi passa, cá si crinulu, ce brum'a nu la'nvinsu!

Adi cerulu varsa mana, si a campiloru covóra
Dela Carpati la Garda, din Adri'a la Nisu
Concurgu cu zimbetu veselu c'o suma de popóra
Spre 'ntimpinu Maiestatei cu rose si narcisu;
Se 'ntrecu in bucuria si pauperu si vediutu,
Ca toti intr'i n s a -unu angeru, o mama au avutu.

Venetia eterna! fi Eliseu pe lume!
Madeira! fi fericite! Tu Corfu neuitatu,
Si locuri elemente, ce a'ti datu concursu anume!
Da 'n fruntea Restauratei viéti'a-a re'ntronatu.
Potintea rogatiune a Maicii lui Christosu.
Patrónei sante Pi'a se róga credintiosu!

La altaru desu genunchese smerita 'n sanetate.
Mulieri! Primiti esemplu-i, ca 'n ceru s'a ascultat.
Si filii de coróna, 'nvescuti in pietate
Deschisau cerulu, blandii, candu una s'au rogatu.
Credintia diamantina pe August'a a 'nsuflatu.
Patrón'a prin Patróna s'a si restauratu!

Cerescule parinte! Cu gratii, cu marire
Iti decoramu altariulu popóra mici si mari.
Fa, cornulu gratiei Tale se verse fericire
Pe Augusta-ne Patróna!*). De casuri triste, amari
Unitui tronu ferescelu, se póta fi 'nduratu,
Parinte dreptu la populi, Romanulu Te a
rogatu!!!

Jacobi Muresianu,

Directoru gimnasialu si Redactoru Gazetei Transilvaniei.

*) Patróna si a Reuniunei femeiloru romane din Austri'a. R.

Disertatiune

ținuta de G. J. Munteanu, directoru gimnasiale
in 17. Iuliu s. v. in Sedinti'a II-a a adunarii
Asociatiunei literarie din 1862 in Brasiovu.
(Incheiere).

Éro din a doua cercustare, ca *adeca* formele vorbeloru s'au coruptu unele prin copiatori, întielegemu, pentru ce unele forme latine s'au conservatu mai bine in gur'a poporului nostru, decatu cum ne au venitu tiparite dupre slendrianulu apucatu. Ca acést'a nu e ver unu paradossu, o documentamu cu fapt'a, ca decateva diecenia filologi renumiti se ocupa tare cu rectificarea ortografiei latine. Astfelu dupa ce ei indreptara terminatiunea flectionale *Es*, dela N. si Ac. pl. decl. III in *Is*, in catu in editiunile mai noue citimu *omnis, hominis, tristis* etc. in locu de *omnes, homines, tristes*, chiaru cum e terminatiunea acestoru casure si la decl. III romanéseca in *i* (abstrahendu dela sufissulu S), p. e. *ómeni, tristi, parinti* scl., vedemu pe filologulu A. Fleckeisen din Francfort, dupre *Zeitschrift für Ö. G.* an. XIII. 1862 p. 326, ca propune nu mai pucinu de *cinci dieci* vorbe latine spre rectificare in scrierea latina. Pentru usulu nostru din acestea scótemu urmatoriiale: *intelligere, promontorium, humidus, humerus, linter*, care diece Fleckeisen pe fitoriu sa nu se mai scrie *asia*, ci: *intellegere*, cu e in locu de *J*, *promuntoriu* cu *u* in locu de *o umidus, humerus fóra h, linter* cu *u* in locu de *i*, chiaru cum diecemu noi *intielegere, munte, umedu, umeru*.

Altii, cum dau in alte limbe peste o vorba ce s'afia si in limb'a nóstra o eschidu din numerulu vorbeloru romanesci. Audu p. e. in Slavon'a *veci*, si lapada cá barbarismu indata din roman'a *vécu*, desi in latin'a se gasesce *veclus-a-m*, si macarca italianii dîcu: *Civita veche, Ragusa veche*. Audu pe maghiarii, diecundu: *zár, lakat, fiam, huszár, cotsis, papiros, kapítány. káp, beteg* sal. si indata ne puriséza limb'a de *zaru, locatu, papiru, calamaru, capitanu, fiu, chipu, betezire* sal. Ci aceste vorbe, din care redicu numai pe *chipu* (= *clypeus*, ce in propria prima sa sempificatiune va sa dica imagine in busta ce deseori se oferíá prin temple) chiaru *asia* nu su maghiare precum nu potu fi maghiare nice *sent* dela *santu, templom* dela *tempia*.

In atare casuri sa ne conducemu de *massim'a* = ca *poporulu* mai civilizatu, chiaru *vincitu* de ar fi, *impune totud'arna* limb'a sa la *celu* mai pucinu civilizatu, *seu mai nou* in istoria, *macaru* *vincitoriu* sa

fa. A sustiené acésta disa cu exemple din istoria este de prisosu; ca-ci *fa* care scie, ca p. e. italianii *vinciti* impusera limb'a italiana la longobardii *vincitori*, si ca *Vestgotii*, *asiediati* in *Acuitania*, chiaru *asia* nu lasara nici o *remanitia* din limb'a loru, cum nu lasa nauea *plutitória* pre mare ver o urma dupa sene.

Ce urméza din acestea? Urméza:

1) *Ca singura* numai limb'a latina, *cata* s'afia prin *dictionaria* culesa de prin *Classicii* scapati, nu ne póte servi de norma spre a decide absolutu despre *neromanitatea* vorbeloru romane, *candu* aceste vorbe s'afia in celelalte limbe romanice.

2. *Ca totu* *asia* de pucinu se póte incheid la *barbarismulu* ver unei vorbe a limbei nóstre din cercustarea, ca *aceea* este in usu si la altu poporu conlocutoriu seu vecinu, *déca* e constatatu ca acestu poporu e mai teneru in istoria si mai pucinu civilizatu decatu noi. Pentru ca si maghiarii dîcu: *Sent, templom* sal. Cine va dice ca *santu* si *templa* nu su vorbe romanesci?!

3) *In fine* ca numai acelea vorbe se potu lud de *neromane, de* *barbare*, si prin *urmare, de* *purisatu* despre care ne putemu convinge, ca ele nu esista neci in *dictiunariile* latine, neci in celea ale altoru limbe romanice, precumu neci in gur'a unuia seu altuia dintre *popórele* romane.

Provincialismu in limb'a romana suntu acelea vorbe si forme ce se usita numai intr'o provincia seu alt'a, locuite de romani, despre alu carora vorbe si forme caracteru romanu suntemu enco in dubiu. Cum p. e. este vorba *baremu*, in locu de *celu pucinu, zeuita*, a 'si *uitá* si altele asemenea.

Archaismu in limba se dîce intrebuintiarea acoloru vorbe si forme vechi ce su esite din usu. Dar intre *archaismii* romanesci sa nu se numere si acelea ce ne lipsescu noua, dar erá usitate de *betranii* nostrii cum; *meseru, serbu, bouru* sal.

Solecismu numimu contractiunea facuta in contra *sintassi* romanesci p. e. *dîcendu: mergu in Brasiovu*, in locu de *la Brasiovu*.

Galicismi, germanismi, latinismi, suntu constructiuni traduse literalmente din *francés'a, german'a*, si din latin'a in limb'a romana, cum este *galicismulu: eu nu me asceptamu la acést'a* = *je ne m'atandé pas a cetle chose; germanismulu, elu vede bine afóra* = *er sieht gut aus; latinismi* se comit mai anume *candu* nu se tiene *topica* cea romana, ce de regula e *drépta*,

ei s'arunca că în latina verbulu predicativu tocma la finea propusatiuni.

Vine acum întrebarea: ca de unde sa luamu alte vorbe spre suplînirea acelora despre care suntemu incredintiati, ca sunt barbarismi de purisatu. —

La care respundemu:

a) Terminii tehnici si sciintifici si în limb'a noastră voru fi accia ce se usita în tôte limbele cultivate.

b) Earo pentru alta ver ce notiune din diferitele reporturi ale vietiei private seu publice sa cautamu verb'a ce ne lipsesce mai antaiu prin tôte locurile si unghiurile tieriloru pe unde locuimû astadi noi romanii, si afland'o de caracteru romanu sa o primimu fora temere de a face provincialismu. Astfelu în locu de otrava putemu dice veninu, cum dîcu ardeleanii, seu tossicu, cum dîcu maramurasianii.

c) Se deschidemu cartile romanesci de editiuni vechi, se cautamu cu ce vorba esprimara betranii idea pentru care ne lipsesce verb'a romana, si dîca o aflamu acolo a fi de caracteru romanu, sa o imprumutamû fora temere ca vomu comite archaismu. Dîca p. e. fratii Moldaveani 'si aru fi luatû ostentitiunea a se uitá în cartea intitulata. „Viati'a si petrecerea santiloru“ tiparita la 1682 în Jassi în dîlele lui Joan Duca V., Domnulu Moldaviei si ala Ucrаниеi, vediendu sub marc'a tieriei lorû în primulû versu:

Kansa chas de Bşaps scl.

N'aru fi venitu în positione a 'si intitulá diuarele „Zimbru“; totu asia barbaratii eruditi dela „Revista Romana“ n'aru fi scrisu: zimbru, ba *Aurochs* chiaru, în locu de *bouru* = *bos urus*. Cei mai multi scriu astadi: *sluga*, *slugitu*, pecandu betranii scriau: *serbu*, *serbitute* scl.

d) Candu nice în gur'a poporului din tierile catu se întinde limb'a romanésca; nice prin cartile romanesci cele vechi, nu damu preste verb'a romana ce ne lipsesce: atunci din radacini despre acarora romanitate suntemu convinsi, se formamu cu ajutoriulu sufisseloru corespundiatorie vorbele ce nu le avemû. Avemu p. e. radacina, *cap*: d'aci cu sufisesele cuviintose putemu forma: *capace*, *capabile*, *capacitate*. Avemu *mana*, putemu dice: *manualu*, *manufactura*, *manuscrisu* etc. Cu mai multa consecentia decatu francii, cari dîcu: *capacit *, si au de radacina *ch f*, dîcu *manuel*, *manufacture*, etc. si au de radacina *main*. Avemu în *luciferu* terminatiunea *feru* = purtatoriû: d'aci putemu formá *semmiferu* în locu de *stegariu*, *fructiferu*, *armiferu*.

e) În fine dupa ce vomu desiertá tôte fontanile de prin giurulu nostru fora resukatû, atunci întemeindune pe disale lui Eutropiu, ea tierile locuite astadi de romani s'au impopolato cu colonie, aduse de Trajanu din totu imperiulu romanu, vomu cautá si aflá ajutoriu în romanitatea limbelorû surori.

Scio, ca, pe candu svadumû scriitoriloru nostri, c  sa caute prin tôte unghiurile locuite de romani si prin cartile ceje vechi cate o vorba de caracteru romanescu, o sa ni se impute ca propunemu pedantismulu logiotatiloru de fericita memoria. Din partemi, în întielesulu culturei limbei, mai preferu acestu pedantismu, decatu indiferentismulu în limba, care scrie *Aurochs* seu *Zimbru*, candu avemû *bouru* = *bosurus*; care a începutu acim sa scrie: *Cronstadt* în locu de vechiulu nume *Brasiovu*, *Hermannstadt* în locu de romanesculu *Sibiu*, *Clausenburg* în locu de casiculu *Clusiu* = (Clusium) cetate vechia în Etruria.

Domniloru, sa nu credemu ca numele n'are de a face nimica cu lucrulu. Sa ne aducemu mai virtosu aminte dis'a naiva si simple, dar care simbolis za f rte chiara ce voiu sa spunu a romanului tieranu cotra unu romanu ungureanu „*hei faceasi, dregeasi de ungureanu mi fur  lul oa si i puse numele pipa, c  se nu o cunoscu!*“ Domnii mei, vechiulu si propriulu nume alu acestei tieri este *Ardealu*; ca-ci sta scrisu la geografii si la istoricii cei antichi, *Ardelion*; apoi deocamdata unii o numira *Transilvania*, altii *Septem-Castra*; cautati astadi prin tôte cartile, prin tôte Atlantele si nu veti gasi *Ardealu*. Pona mai în anii trecuti citeamu prin dierie straine cate o *Walachei*, *Moldau*, de ver unu deceniu inc ci nu audi de catu *Donauf rstenth mer*: ee va sa dîca ac sta? — Sipienti sat. — Geografi moderni si institutele de tiparire de carte conserv za în geografiele si în cartele sale numele cele *turcesci* si *barbare*: fi vomu noi mai pucinu conservatori intru mantoirea numelor de locurile romane?

Deci candu ceremu c  scriitoriulu romanu se caute prin tôte unghiurile locuite de romani, prin tôte cartile vechi dupre cate o vorba de caracteru romanu, o facemu din convingerea, ca unele vorbe romane, s'au conservatu mai bine de cotra unii romani, alte de catra altii. Astfelu p. e. Olteanulu are pe lunga berbece si verb'a *ariete*, ce nu s  sinonime, si care vorba nu o gasesci la alti romani din alte tieri; munteanii au *prasinu* d'aci putemu dice: *prasiniu*, unu epitetu classicu, usitato si de Svetoniu spre a de-

semná un'a din cele patru factiuni de cociari ale cercolui. De alta parte Ardeleanii au conservatu vorb'a *neriu*, ce = *Nereus*, anulu din atributele lui Neptunu, diculu mari, si pe romanescce semnifica = *colórea mari*, totu asia si *venetu*.

Ne a remasu a mai atinge enco si alta imputare ce se face limbei nóstre — *ca e seraca de vorbe*. Filologii straini, care ne cunoscú limb'a dupre dictionariulu de Bud'a intre cari e si *Ditz, vestitulu autoru alu gramaticeii limb'eloru romanice* dicu: *ca limb'a romanésca e seraca*. Totu respectulu catra dictionariulu de Bud'a, cá catra primulu pasu incepatoriu in Lessicografi'a romanésca; dar cine nu scie, ca acel'a nu contine tóta mass'a de vorbe ce constitue limb'a romanului, si ca n'are derivatele cate s'ar fi pututu formá din radacínile romane, de cari ni se bucura limb'a. Domnuloi Ditz si consorti le spunemu: ca o limba, in care se potu traduce autorii classici cei mai graui, nu numai in modu corespundiatoriu, ci si cu elegántia chiaru, nu póte fi seraca. —

Incheiu cu dorinti'a, a careia implinire o ceremu, cá panea de tóte dílele in rugatiunile nóstre, si care acum, dupre ce avemu o Associatiune literaria, nu va mai remané unu *pium desiderium*, cu dorintia: *cá sectiunea filologica sa se apuce catu mai fora intardiere a concepe unu dictionariu romanu dupre analogi'a dictionariiloru scrise si tiparite de academiále cele docte ale altoru natiuni*. Realisarea acestei dorinti nu numai ca e o necesitate imperiósá, ceruta de cultur'a limbei nóstre, ci dictionariulu, carele sa contína tóte vorbele romane, e totudeodata singurulu mediu ce póte resfrange cu succesu pe pumnatorii romanitati limbei si a nationalitati nóstre.

Documente istorice nóue.

(Urmare din Nr. tr)

d) Relatiunea oficiolatului comit. Huniedórei de dto. Deva 16. Augustu 1784.

Exc. R. Gub. Teste advolata v, iudlium Ritione et aliisquoque informationibus ex rei veritate perhibentibus complures circuli hujus incolae pro recipiendo nomine militari ad praefecturas militares Hatziensem et regulatam A. Carolinensem catervatim conflant. Cum vero ejusmodi tumultuarius plebis concursus, turbulencias magno impendio compescendas teste experientia excitare possit, plebs enim nec nati-

vitae neque per educationem de moralitate civilisationis bene informata, qualicunque libertatis simulacro libenter abutitur, ad preoccupandam igitur metuentiarum turbulenciarum occasionem, Tabula praedeclaratos cassus Exc. Gubernio iis precibus repraesentandos concussit, ut idem Excelsum efficere dignetur, ne ejusmodi concursus ad militares praefecturas admittatur.

e) Relatiunea spanului cameralu dela Sioimusiu dto. 11. Novembre 1784.

Illustrissime ac Magnifice L. Baro supremus comes et praeses! Inelyta item tabula, continna Judria! (judiciaria) D. Domine patrone gratiosissime singulariter colendissime!

Elég keserves, és szomorú siralmas statusra jut a nemes Hazánknek egyik része a parasztnak támodása alkalmazóságával, a kik is gyilkosságokkal, tüzekkel és egyébféle romlásukkal dühösségeket szabad akaratyok szerint követtek 's követik, a kiknek kegyetlenségeket pennával kiírni éppen elégtelen vagyok. Most már a félelemmel környülvétetvén, kénytelenittem életem mentséggével Nagyságodnak es a Tktes nemes Táblának ez következőt kinyilatkoztatni, mert ha nem (igeretek szerint) életemtől megfosztatva leszek, sub hodierno dato Kristsorrol Dsurdsa Mák, Abrugyán Juon, és Rudai Abrugyán, Petru, Hora nevü kapitányoktól mind a házman küldettek én hozám deputatusok illetén izenetekkel, hogy Nagyságodnak és a tktes nmes Táblának szándékjokat említet Hora kapitánok és népének okvetetlenül megírjam, mert hanem életemtől (a mint mondám) megfosztatva leszek bizonyoson, mind ezekre én is így argumentálván, hogy ha tudtára nem adnám Nagyságodnak és a tkts nemes Táblának minden dispositiojok nélkül Nagyságtoknak megháborgatának, másodsor ha meg nem írom életem elvész és az Aerarium gyujtasakkal kárt szenved, és Nagyságtok és minden készület nélkül lettek volna, és azért Nagyságtokot alázasoson instálom, hogy ezen kéntelenségemet balitéletre ne vegyék s' velyék, 's az inkább kegyességeken bé venni alázasoson instálók. A mely izenetyek az felirt Hora nevü vezérjöknek, és köznépinek e vala.

1. Hogy a nemes vármegye minden possessorátussaival együt a Kereszt alá eskügyék minden magzatjaival együt.

2. Hogy Nemesség többet ne legyen, hanem a ki a hol kaphat királyi szolgálatot abból élyjen.

3. Hogy a Nemes possessorok a nemes jóság-ból lábokot végképpen kivegyék.

4. Hogy szintén olyan adofizetők legyenek valamint a közcontribuens népek.

5. Hogy a nemesi földek a köznépek között következendő császárnak parancsolatja szerént felosztassanak.

6. Ha ezekre Nagyságod és tktes nemes Tábla a nemes possessorokkal együtt réa álanának békességet ígérnek, a mely békességre jegyét mind az várra mind a város végeire és egyéb helyekre fejr zászlómentől hozsab rudra felálítani kívának.

Mind ezekre pediglen terminust praefigálának a fen megirt három deputatusok Hora nevű kapitányok parancsalatjából hogy Nagyságodtól és a tktes nemes Táblától és a nemes possessoratustól válasz menyen vasárnap az az 14-ben hujus estvére kristorra kristori popa Danilához, mert ha nem (a mint fenyegetőzének) egész erővel kapitányokkal együtt hiteltetelek mellet semmivétteni az helységet igyekeznek.

En pedig ujabbán is Nagyságodat, és a tktes nemes Táblát alazatosan követem hogy a félékkel batorkadam alkalmatlankodni, de a retenetes éfélelem, 's a tűzben lévő dolgam ősztnözöt hogy mind ezen izeneteket megirjam.

Midőn pediglen Nagyságodnak és a tktes nemes Táblának kegyes Gratiában magamat ajánlanám, adigis örökös tisztelettel halok.

Nagyságodnak és a tktes Táblának

alázatos szolgálja
Brünak Karoly m. p.

Maros-Solymos, 11/9. 1784.

f) Nr. 11261.

„Noi a prea osfintitei chesaro craesci si apostolicestei mariri a Domnului Domnu Josifu alu doilea din Mila lui Dumnedieu alesu imperatului Romaniloru pururea prea podobnic Craiului tieriloru nemtiesci si alu Bohemii, alu marelui principu alu Ardealului si a Spanului secuiloru in marele principatu alu Ardealului craescu gubernium tuturoru si fiesce carora resvretitoriloru romani si celoralalti, carora se cuvine si carora aceasta se va vesti, pace. —

Prea inaltiata Caesaro craiesca si apostoliceasca marire, dupace i s'au facutu de scire pentru acele prea grele Salnicii si alte despre aceasta intemplari despre partea unora din Niamul romanescu, bater ca uniii ca aceea nunumai dupa legile tierii socotinduse fara de legile sale cu grea pedeapsa ar trebui sa

se pedeapsasca, dara totusi dupa osebita sa milostivire s'au milostivit prin prea milostivulu seu din 22. de dile acestii luni datu craescu rescriptum, s'au porunca, tuturora acelora care la casele sale in Linisce se voru intorce, si acolo intru tota liniscea se voru conteni, osebita ertare milostivesce ale da fara aducere aminte a fapteloru sale, asidirea si cercare adeca comissie craiesca in fagia Excellentiei sale Domnului Grof Antonie Jancovich si Domnului Generalu Pupilla pentru cercarea pricinii acestii resvretiri a rindui.

In ce chipu dara craiesculu gubernium prin altele din 11. dile a luni acestia ale sale patensuri pre toti si fiesce care, carora se cuvine ai dojeni si ale porunci ca intru inimele sale sa se intorca si mai de intielepte sfaturi sa se apuce, nici decumu nu au intardiatu, ci anca si nadesde a dobandi dela prea inaltiata imparatie mila si ertare liu aretatu, asia si acuma cu numele alu prea inaltiata imparatie prin acestu patentu tuturoru osibita ertare si mila cunoscuta o arata, si o da de scire], poruncindu, ca pe sine de aceasta chesaro craiesca mila vrednicu a se areta sa se sirguiasca la pace, si la linisce se vie, si din ascunsurile sale cu linisce sa se intorca la casele sale, puindu si lasandu diosu armele, si totu feliu de gatire, si in casele sale odichninduse, adeca parasenduse de tota adunarea si sfaturile cele din ascunsu, ca asia pedeapsa, care va cadea fara de nici o ertare pe datu in Sibiiu 30. de dile alui Noemvrie anulu 1784.

(L. S. G.)

B. S. D. Bruckenthal m. p. gub.

David Békely m. p. canc.

Anton Horvat m. p. secr.

Este dar' nenegabilu — dupa cum se vede din aceste documente — ca da si bunulu Domnitoriu din tempulu acela ingringinduse de sörtea trista a poporului si prin aceea, ca ordiná cercetaria si investigarea supliciloru clasei covaiate de jugulu jobagiei, totusi oficialatulu ambeloru atunci impreunate comitate Huniadu si Zarandu dinpreuna cu Domnii de pämentu nu voia odata cu capulu curmarea apasarii jobagiloru, ca prin urmare nici suplicele asternute la Majestate tramise in diosu spre cercetare nu avura nici unu resultatu, ca din contra oficialatulu seopintea a remustrá urmarile candu s'ar realiza cuprinsulu ordinatiuniloru mai inalte, ca poporulu alergá spre a se inolá la militia decatu se pórté sarcina inpilarii, si ca cu tóte ca gub. Trans. prin decretelile sale din 28. si 31. Augustu 1784 Nr. 8095 si 8109

ordineadia a nu se mai apasă poporul urgendu cercetarea supliceloru, intre care se afă si ale santohelmiloru, plopeniloru si din Valea Hatiegului sub Nr. Gob. 7880, 8104, 8105, 8106, 8107 sistandu totu-deodata prin decr. dto. 26 Augustu 1784 Nr. 8015 si conscrierea la militia, totusi ferberea crescea in poporu, fiindu nutrita din partea Domniloru de pamentu, dupa cum marturisesce si v. colon. Carpu, apoi chiaru si reportulu dto. 21. Sept 1784 a unei comisiuni asiediate spre a potoli iritatiunile, ce contiene: „ca poporul mai bine ar' voi o purta arme decatu a fi iobagi“ (Inch. va urma.)

Statutele reuniunii Dameloru romane din Lugosiu.

Luandu in consideratiune din proportiunea in-telegintiei romane, cu privire la numerulu poporati-unei, facia cu celelalte nationalitati sorore conlocuitorie din scump'a patri'a noastră comuna; si cunos-candu că scaderea acésti'a forte semtita n'ar' proveni din lips'a tineriloru abili, si plecati catra cultur'a si desvoltarea in sciintiele mai inalte; ci numai din defectulu medilóceloru, din care spre daun'a cea mai mare a dulcei nóstre natiuni se ingrôpa talentele cele mai escelente, si mai minunate; in fine sciindu forte bine si aceea: ca cu catu mai multi barbati iavetiati va avé natiunea, cu atata mai nainte vomu ajunge scopulu comunu; adeca: fericirea si prosperitatea multu dorita, — deci ne am cointiesu si unitu intru o societate cu tendintia chiara, de a ajutá si sprigini dupa putintia tinerimea studente romana lipsita de medilóce, pentru ce am constituitu statutele urmatóre:

§. 1.

Societatea acésti'a va purtá numele: „Reuniunea dameloru romane din Lugosiu, pentru spriginirea studintiloru romani mai seraci.“*)

§. 2.

Reuniunea si va alege din mediloculu seu o protectorésa.

*) Acestu paragrafu, care inbraciosiesce pe ori ce fiu alu natiunei, ne face a recunósce in publicu, ca onorabilele nóstre Dame sunt demne de epoc'a in care traimu si de netiermuri'ta stima a intregi natiune, care le va binecuventa din generatiune in generatiune. — Dea cerulu stabilitate si latire acestei reuniuni, care vrea afi mamá — dar nu vitrega nepasatória — filoru nationali. — R.

§. 3.

Acele dame cari in spriginirea intreprinderi a-cestei filantropice voru ajuta prin contribuiuri mai in-semnate, se voru onorá cá patrónneale reuniunei.

§. 4.

Tóte acele dame romane, care se voru obligá mai pucinu pe trei ani a contribui la scopulu reuni-unei, se voru privi de membrele reuniunei“; — tóte celelalte inse, care prin contribuire ocaionala voru ajutá intreprinderea acésti'a, se voru considerá de „binefacátórele reuniunei.“

§. 5.

Ajutorulu in favórea tinerimei studinte se va da din partea membriloru totudeun'a cu a patrâ parte din sum'a anuala la totu triloniulu, éra dela binefaca-torie se va culege in bani gata dupa contribuirea ocaasionala.

§. 6.

Fondulu reuniunei se va spori prin ori ce me-diolóce ertate, d. e. prin productiuni teatrale, prin arangeare de baluri si concerte.

§. 7.

Pentru administrarea negocieloru reuniunei se voru alege prin majoritatea voturiloru din medilo-culu membriloru: un'a presiedinte, un'a vice-presie-dinte, un'a casiera si doue secretaresé, cari voru purta insarcinarile sale fora plata in favórea tinerimei studinte.

§. 8.

Diregátóresele reuniunei voru direge negocietele reuniunei dupa datorintiele sale, voru primi pre lenga cuientantia ajutoriele date le voru trece in protocolu si cele menite le voru estrada eara pe lenga cuie-tantia.

§. 9.

Reuniunea va tiené in totu anulu patru adunari de rendu, la totu triloniulu un'a, in cari adunari se voru impartii si ajutórele studintiloru bine meritati.

§. 10.

Reuniunea cu finea fiacarui anu va da in pu-blicu socotéla cu de amenuntulu in foile nationale.

§. 11.

Tóte dispusetiunile se voru face, si decisiunile se voru aduce in adunarile reuniunei totu de un'a cu majoritatea voturiloru, a membriloru presinte, si nu-mai o majoritate absoluta a tuturoru membriloru re-uniunei va fi competente a face o stramutare in sta-tutele de fačia.

S. 12.

Statutele aceste primite cu unanimitate din partea membrilor reuniunii si eventualele ei stramutari numai dupa ce voru fi aplacitate din partea inaltului guvern voru ave valóre si voru intrá in activitate.

Lugosiu in 22./10. Juniu 1862.

Cuventarea

Rsmului prepositu capitulariu
Basiliu Ratiu

tiența in 18. Aug. st. n. 1862 cu ocaziunea instalatiunii capitulului Metropolitanu din Blasiu.

Escelentissime Domnule Archi-Episcopu Metropolitanu!
Venerabile Capitulu!

Acusi se implinescu 12 ani, decandu o comisiune mestecata, statatoria din reprezentantii clerului si ai ministeriului imp., in Vien'a in 18. Nov. 1850 a lucratu unu planu pentru intemelierea, seau mai dreptu dicundu pentru reinvierea avutei odinora Metropolie dela Alb'a Julia, si redicarea duoru Episcopie noúe, un'a la Gherl'a in Transilvania, alt'a la Lugosiu in Banatul Temesianu, cu respectivele sale capitule.

— De si Majestatea Sa, prea bunulu nostru imperatu Franciscu Josefu, s'a induratu prea gratiosu nunumai a intari planulu acel-a in 12. Dec. a. a. 1850, ce si a mediloci canonisarea loru dela santi'a sa prea fericitulu Patriarchu si Primate a tota baserec'a Piu IX: totusi reala reinviare a Metropoliei s'a solemnizatu numai dupa 5. ani dela intaritul planu, adeca in 28. Oct. 1855, candu cu ocaziunea solemnei instalari a Esc. Vostre de Archi-Episcopu si Metropolitu la aceasi Archi-Diecesa si Metropolia, s'a publicatu de emancipata de sub jurisdicțiunea straiina, si s'a statornicitu cá una jerarchia de sene statatoria cu jurisdicțiune preste sufraganele Episcopie a Urbei mari, a Gherlei si a Lugosului autorizata, si numai dela scaunulu apostolescu atarnatoria.

Cu actulu solemnizarei metropoliei si capitululu nostru, cá senatulu aceleiasi, s'a straformatu in capitulu metropolitanu si in concreto s'a si solemnizatu; inse din osebite cause amenandu-se intarirea membrilor capitulari receruti spre intregirea capitulului pana in templu presente, solemnitatea inaugurarei capitulului Metropolitanu numai acumu la 12 ani se potú plení, candu afora de unulu, toti celi alalti reprezentanti ai capitulului metropolitanu prevedinti cu

diplomele cuvenite, dupa publica legerea acestora suntemu introdusi de Esc. V. in tote drepturile si oficiile capitularie metropolitane, cu dreptu de siediinta in choru si votu deplenu in capitulu.

Deci si noi membrii acestui capitulu, acumu Metropolitanu, cunoscundune misiunea nostra, acesta imbraciusiandu-o cu anima caldurosa, asia se respundemu chiamarei nostre, cá cu sinceru zelu si barbațesca energi'a colucrandu spre scopulu, la care suntemu alesi, cu fapt'a se dovedimu, cumca Capitulu Diecesanu nunumai nu e unu corpu netrebnicu, ce tocma de folosu si de neincungiurata trebuintia in Jerarchi'a baserecesca, si acest'a in privinti'a capitulului nostru cu atatu mai tare suntemu detori a o demonstrá prin acurata implenirea oficiilor nostre, cu catu a fostu mai mare si invidi'a unor-a si altor-a in contra acestui capitulu, si se scie, cá in anii trecuti se afláu si de aceli-a ticalosi barbati, cari, din nescientia 'seu reutate, nunumai debarcáu in contra lui, cá a unui corpu netrebnicu, ce si lucráu, si in totu tipulu, catu pre ascunsu catu la aratare, se silieau spre stricarea si nemicirea lui.

E de lipsa dara, cá din istoria se se arate originea si autoritatea capituleloru, era pentru alu nostru se garanteze faptele nostre. —

Capitululu baserecei catedrali, de si nu dupa nume, totusi dupa esenti'a lucrului, cá unu senatu de insusi Apostoli intemeliatu, totudeaun'a s'a cunoscutu in baserec'a cat- cá unu corpu morale de trebuintia spre scopulu M. baserece.

Din Fap. Apostoliloru se scie, cá precumu la elegerea Ap. Mathia si a celoru 7. diaconi, asia la decisiunea controversiei, ce se escase intre credentiosi despre ceremoniele legei mosaice, pre lenga Apostoli s'au primitu la svatuire si presbiterii baserecei Jerusalimului.

De aci dela inceputulu crestinetatei s'a statornitu, cá fiacare episcopu se aiba senatulu seu statornitu din presbiteri si diaconi, care s'a si numitu presbiteriu, pre care S. Ignatiu in ep. catra Magnesiani-lu numesce „senatu apostolicu spre ajutorulu eppului intemeliatu“, er' in ep. catra Tralliani-lu dice: Consistoriu sacru, membrele lui consiliari si asesori eppului, despre cari si S. Jeronimu asia scrie: si noi avemu in baserec'a nostra senatulu nostru, cetulu presbiteriloru, — nece erá liertatu prin canone eppiloru a decide lucruri mai mo-

mentose fora consensulu acestuia senatu, precumu apriatu marturisesce S. Ciprianu in a 5. ep. catra clerulu seu: La acele, ce mi-au scrisu compresbiterii nostri, nemicu amu potutu rescrie, ca-ce dela inceputulu eppiei mele mi-amu propusu, cá fora de svatulu vostru nemicu se nu ispravescu singuru, — era sinodulu dela Carta g. VI. can. 22, 23 apriatu opresce pre eppi, cá nece ordinatiuni se nu faca, nece o cauza se nu decida fora consensulu presbiteriului, almente sententi'a loru o dechiara de nulla si irrita.

Pana credenti'a erá restrinsa numai la cetati, membrii acestui senatu nu aveau oficie destinse; ca-ce credentiosii se pastoriau numai de eppu, éra presbiterii numai atunci se intrebuint'au la functionile S., candu eppulu erá impededatu, si multimea nu se poate lipsi de solatiulu spiritualu; era dupa ce in s. IV. s'ar' fi latitu credenti'a si afora de cetati, a fostu de lipsa, cá din preutii baserecei catedrali se se tramera pastori ordinari si la acele cete crestine, remanendu totusi la basereca catedrale unu osebitu numeru de preuti si diaconi spre ajutoriulu eppului. Si asia au inceputu a se destinge doue feliiuri de preuti, catedrali, cari, pentrucá erau inscrisi in canoniculu seu catalogulu bas. cat., se numeau canonici si extra-catedrali, cari, pentrucá erau insarcinati cu pascerea spirituala a poporului, se dice'au pareciani seu parochi.

Presbiterii basericeii catolice, afora cá erau suspusi eppului cu indetorire de a-i asistá in functionile s. si jurisdictionale, intre sene nu erau astrinsi cu ce-va regula osebita; éra dupa ce vietia monastica s'a respanditu preste totu apusulu, unii dintre eppi apusului induleindu-se de ace'a vietia sociala inca in s. IV. se au nevolitu a introduce acestu institutu si la presbiterii basereceii catolice; precumu a fi facutu Eusebiu eppulu dela Vercella si Augustinu dela Hippona; er' in s. VIII. Crodogangu, eppulu dela Metiu in Galli'a, vietia sociala a presbiteriului seu a facut-o intocma asemene vietiei monastice, dandu presbiteriului superiori si prescriendu-le o regula compusa din 34 capete. Care institutu aprobandu-se in sinodulu dela Aquisgrana in a. 847 pre incetu s'a primitu si

de alti eppi si in scurtu tempu s'a facutu comunu preste totu apusulu, de aci inainte nu-mindu-se canonici numai aceli-a, cari au primitu vietia sociala.
(Va urmá.)

Umbr'a lui Mihaiu.

Mihaiu odinióra din grópa s'a sculatu,
In giulgiulu seu de mórte scheletu infasiuratu.
Ca-ci suferinti'a tieri ilu turbura mereu
Durerea si necasulu veghiau la capulu seu!

In midiuloculu tacerii purcede la palatu,
Dar' pe palatu o bucha cipa neincetatu.
Unu sunetu de vivate aude resunandu;
Mihaiu se infióra si cugeta plangandu:

„Candu mórtea se intinde in sinulu bieteii tieri,
Romanii si chiaru Domnulu se dau la dulci placeri!

„Ajuta-me o Dómne! alu tierii santu amoru
Sa le inspiru acum'a.“ Si bate 'necetisioru.

„Romaniloru, deschideti! Romaniloru, sunt eu!
Ce? . . numai intielegeți acumu accentulu meu?“

Dar' vai! unu risu cu chochotu din intru'i a respunsu,
Si pe Mihaiu durerea de mórte 'la patrunsu.

Apoi aceste vorbe amaru au resunatu
Din sal'a unde 'n tronui Mihaiu a luminatu:

„Fantasma, parasesece alu vietiei scumpu pamentu;
Nu turbura banchetulu eu vocea 'ti de mormentu.

„Romanii tei n'au dreptulu se vie la palatu,
De cei straini nemernici e tronu 'mpresuratu.

„Turbésa dar' de ura in negrulu teu mormentu,
Romanii tei suntu asta-di straini p'alu loru pamentu.

„Fanarulu ii domnesce, ear Domnulu dórme dusu!
Alu tieriei doru din sinui de multu 'i 'l amu repusu.

„— Candu amu sorbitu, o Dómne! alu mortii crudu
paharu,

Nu'mi a parutu se fia atata de amaru,
Cumú fura aste vorbe rostite d'unu strainu,
Si cui? . . ah! n'amu putere sa 'nnecu alu meu suspinul!“

Elu dice, dar de diéa cocosiulu a cantatu,
Mihaiu la trist'ai grópa plangundu s'a inturnatu!

Curtea de Argesi.

Grande a.